

Sosial og økonomisk integrasjon av flyktninger

Et eksempel fra en tanzaniansk flyktningebosetting

AV HANS PETTER HERGUM

Denne artikkelen omhandler en gruppe flyktninger fra Burundi og deres situasjon i Tanzania. Hensikten er å rette søkelyset mot disse flyktningenes sosiale og økonomiske integrasjon. D.v.s. i hvilken grad de har tilsvarende sosiale og økonomiske rettigheter og muligheter som den lokale tanzanianske befolkningen. Flyktningene har nå vært i Tanzania i ca. 12 år, og det er sannsynlig at de vil få tanzaniansk statsborgerskap i den nære framtid. Mulighetene for å komme tilbake til Burundi er meget begrenset.

Artikkelen blir delt i to. Først vil materiale som er relevant for temaet bli presentert. D.v.s. at bakgrunnsmateriale om flyktningekonvensjoner, verdens flyktningesituasjon etter 1945 og den historiske bakgrunn for det etniske og politiske opprøret i Burundi, legges fram. Ulike løsninger på det afrikanske flyktningeproblemet og en kort drøfting av integrasjonsbegrepet blir også omhandlet.

Del to omhandler ulike sosiale og økonomiske forhold i Katumba-flyktningebosetting som er en av flere bosettinger for hutu-flyktninger fra Burundi. Flyktningenes bevegelsesfrihet, tilgang på skolemuligheter, helsetjeneste, hvilke økonomiske muligheter flyktningene har osv. blir tatt opp. Til sist vil Katumbas framtid og enkelte faktorer i planleggingen av framtidige flyktningebosettinger blir omtalt.

Flyktningekonvensjoner

«Mor og far ble skutt og huset vårt brent ned. Mine fem søsken og jeg var ute på åkerlappen så vi gjemte oss i skogen. Neste dag smøg vi oss fram til åkeren for å finne mat, men soldatene så oss og skjøt. Jeg ble truffet i skulderen, men lå urørlig slik at soldatene trodde jeg var død. Senere kom jeg unna».¹

Denne beretningen fra det lille sentral-afrikanske landet Burundi er representativ for hva mange av de afrikanske flyktningene har opplevd. Men også i verden totalt kan beretningen være et eksempel på den tragedie og fornedrelse det er å måtte flykte fra sitt hjemland og kanskje forlate eller miste familie, venner, eiendeler osv.

Flyktninger og flyktningeproblematikk er ikke noe nytt.

Verdeshistorien har en rekke eksempler på individer eller hele befolkningsgrupper som har forlatt sitt hjemland p.g.a. frykt for eget liv. Likevel er det først etter 2. verdenskrig at flyktningene og deres vilkår er blitt oppfattet som en alvorlig vanskelighet. Krigen skapte millioner flyktninger, og et stort arbeid ble satt i gang for å lindre nød og fornedrelse. Men problemet ble sett på som europeisk og behandlet deretter. Større flyktningestrømmer i andre deler av verden resulterte sjelden i aktivt engasjement fra det internasjonale samfunns side i denne perioden. Det var primært flyktningene i Europa man var opptatt av og som det ble drevet hjelpearbeid blant.

Senere, fra 1960 årene og framover, har hjelpearbeidet blitt rettet mot flyktninger utenfor Europa. Denne forandringen har sin årsak i to forhold: 1) Det europeiske flyktningeproblem var på det nærmeste løst ved inngangen til 1960 årene, og 2) samtidig økte antall flyktninger på det afrikanske og asiatiske kontinent sterkt. Denne situasjonen krevde en utvidelse av det hjelpearbeid som til nå var drevet. Blant annet ble det behov for revidering, tillegg og presiseringer til de konvensjonene og flyktningedefinisjonene som eksisterte.

Arbeidet med å styrke flyktningenes rettslige stilling har i første rekke blitt drevet av «De Forente Nasjoner» (FN). En rekke konvensjoner og overenskomster er utformet, og spesielt viktig er «Konvensjonen av 1951», også kalt «Flyktningekonvensjonen». Denne bygger på «Menneskerettighetserklæringen av 1948», samtidig som den er en sammenfatning, revisjon og utvidelse av tidligere tilsvarende overenskomster. I følge Flyktningekonvensjonen skal begrepet flyktning brukes om enhver som:

«befinner seg utenfor det land han er borger av p.g.a. velbegrunnet frykt (owing to well-founded fear) for å bli forfulgt p.g.a. rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller p.g.a. politisk oppfatning, og er ute av stand til, eller p.g.a. slik frykt, er uvillig til å påberope seg dette lands beskyttelse».²

Denne konvensjonen er fortsatt den viktigste som er utarbeidet, men

den er i dag noe forandret i forhold til sin egentlige form. Opprinnelig inneholdt konvensjonen to vesentlige begrensninger, en tidsmessig og en geografisk. Den skulle kun gjelde personer som var blitt flyktninger før 1. januar 1951. I tillegg kunne de enkelte land ved ratifiseringen begrense konvensjonen til bare å gjelde de som hadde flyktet som følge av begivenheter i Europa. Denne reservasjonsmulighet var resultatet av det kopromiss som gjenspeilte de to syn som stod mot hverandre ved utarbeidelsen av konvensjonen. Flere land var redde for de konsekvensene og forpliktelsene en global flyktningekonvensjon kunne pålegge de enkelte land som ratifiserte den. Andre land poengterte at konvensjonen nettopp måtte gjelde hele verden.

Det var først i 1960 årene at konvensjonens begrensninger fikk praktiske konsekvenser. Den sterke økningen i antall flyktninger, spesielt i Asia og Afrika, gjorde det nødvendig å forandre konvensjonen slik at også ikke-europeiske flyktninger kunne få den hjelp og rettsbeskyttelse de trengte. I 1967 ble Flyktningekonvensjonens to begrensninger opphevet. Senere har også flere andre konvensjoner blitt utarbeidet og tatt i bruk, blant annet «Konvensjonen om statsløses rettslige stilling», «Konvensjonen om begrensning av statsløshet», og «OAU (Organisasjonen for Afrikansk Enhet) konvensjonen om de spesielle sider ved flyktningeproblemet i Afrika».

På bakgrunn av den eksplosjonsaktige økningen av flyktninger som inntraff i Afrika for ca. 20 år siden, bestemte OAU å utforme en egen flyktningekonvensjon. OAU holder fast på Flyktningekonvensjonen av 1951, men føyer til elementer som gjør at den i større grad passer inn i de spesielle afrikanske forholdene som oppstod i forbindelse med frigjøringskriger mot kolonimakten, borgerkriger osv.

Flyktninger i verden etter 1945

Nøyaktige tall for hvor mange flyktninger som eksisterer i verden til enhver tid er nytteløst å framskaffe. Tallene som presenteres nedenfor er derfor i høy grad omtrentlige og usikre. Tallene er hovedsakelig tatt fra FN-statistikk og har primært framkommet gjennom anslagstall som hvert enkelt vertsland, d.v.s. land som har mottatt og gitt oppholdstillatelse til flyktninger, har oppgitt til FN's Høykommissariat for Flyktninger (UNHCR). Poenget her er ikke å vise ved eksakte tall hvordan verdens flyktningesituasjon har utviklet seg de

siste 35 år, men å presentere hovedstrømmene av flyktninger som har forekommet i denne perioden. Til det er tallene brukbare.

Europa, Asia, Midt-Østen og Amerika

Flyktningene i *Europa* etter 2. verdenskrig og fram til 1965 kan grovt deles i to hovedgrupper: 1) De som ble flyktninger p.g.a. krigen og 2) øst-europeiske flyktninger fra etterkrigstiden.

Det fantes millioner flyktninger og fordrevne like etter krigen. Bare i Tyskland ble tallet anslått til åtte millioner.

Fra 1945 til 1965 økte antall flyktninger fra Øst- til Vest-Europa. Fire millioner øst-tyskere søkte politisk asyl i Vest-Tyskland i denne perioden.

Sovjetunionens innmarsj i Ungarn 1956 medførte at 200 000 ungarere flyktet. Fra Tsjekoslovakia og Polen kom det relativt store flyktningestrømmer i årene rundt 1968.

Betegnende for flyktningesituasjonen i Europa de senere årene er det økende antall mennesker fra andre verdensdeler som har søkt om asyl.

Også i *Asia* har flyktningestrømmene økt sterkt etter siste verdenskrig. Etter frigjøringen fra kolonimakten, delingen og opprettelsen av landene India og Pakistan i 1947 og revolusjonen i Kina to år senere, var millioner på flukt i denne delen av verden. I 1978 var det henholdsvis to millioner kinesiske flyktninger i Hong-Kong og 700 000 i Macao.

Oppstanden i Tibet i 1959, den pakistanske borgerkrigen i 1971, Vietnam-krigen og andre stridigheter i Sørøst-Asia har tilsammen skapt godt over 10 millioner flyktninger.

Sovjetunionens krigføring i Afghanistan har gjort Pakistan til det landet som i dag har flest flyktninger. Antallet er anslått til ca. tre millioner.

I *Midt-Østen* er antall palestinske flyktninger over 2 millioner. De senere årene har også Iran mottatt og produsert flyktninger. Drøyt en million afghanere har oppholdt seg i Iran etter 1978. Den religiøse «Hellige krigen» mellom Iran og Irak har også tvunget mange på flukt.

I *Amerika* er det totale antall flyktninger registrert til 1,5 millioner. De fordeler seg med ca. 290 000 i Mellom-Amerika, 80 000 i Sør-Amerika og de resterende i USA og Canada. USA har de senere årene mottatt mange flyktninger fra andre deler av verden, bl.a. fra Vietnam.

Afrika

Det afrikanske flyktningeproblemet har vært sterkt økende etter 1960. I 1965 ble antall flyktninger på dette kontinentet anslått til 540 000. I 1983 opereres det med tall over fem millioner. Samtidig med at Afrika er den verdensdelen som har flest flyktninger i dag, er det heller ingen land som på samme måte som de afrikanske har vist stor forståelse og hjelpsomhet overfor de asylsøkende.³

Årsakene til det afrikanske flyktningeproblemet er mange og komplekse. Grovt kan flyktningene deles i tre hovedgrupper etter type land de kommer fra: 1. De som er fra land hvor et «hvitt» mindretall har det politiske og økonomiske herredømme (Sør-Afrika). 2. De som kommer fra land som er under andre lands herredømme (f.eks. Namibia), og 3. de som kommer fra frigjorte land (f.eks. Burundi og Rwanda).

Majoriteten av *flyktningene fra Sør-Afrika* består av politisk opposisjonelle og utdannede. De kommer enkeltvis eller i grupper og søker inn til byene i det landet de kommer til. Her er det en viss mulighet for arbeid eller videre utdanning. Flyktningene fra land *under fremmed herredømme* er primært ruraleflyktninger («Rural-refugees»). D.v.s. at de kommer fra landsbygda hvor de har drevet kvegdrift og jordbruk.

Konflikter som ofte er et resultat av tidligere kolonialisme, har skapt flyktningestrømmer i flere *frigjorte land*. Grenseoppdelingen av Afrika ved Berlinerkonferansen i 1884 gjorde de nasjonale grensene kunstige og splittet i flere tilfeller opp kulturelle og etniske enheter. Senere selvstendighet skapte store problemer for enkelte land. Selvstendighet og frigjøring la ofte forholdene tilrette for indre stridigheter og maktkamp. Majoriteten av flyktningene fra disse landene har vært og er rurale.

Hovedstrømmene av flyktninger siden 1957 er følgende (se også figur 1):

- 1957–1962: Frigjøringskrigen i Algerie førte til at 250 000 flyktet til Tunisia og Marokko.
- 1960–1970: Borgerkrigen i Sudan medførte at 170 000 flyktet til Uganda, Zaire, Etiopia og Den Sentral-Afrikanske Republikk.
- 1960–1969: Zaire's frigjøring resulterte i at 45 000 flyktet til Uganda, Tanzania, Burundi, Sudan og Den Sentral-Afrikanske Republikk.

- 1960–1974: Totalt en million flyktet til Zaire, Tanzania, Zambia og Senegal etter frigjøringen av Angola, Guinea-Bissau og Mosambik.
- 1962–1964: 140 000 av tutsi-folket i Rwanda flyktet til Zaire, Tanzania og Burundi.
- 1970–1981: Sør-Afrikas apartheidepolitikk har resultert i at 1 000, 11 000 og 6 000 har flyktet til henholdsvis Botswana, Lesotho og Swaziland.
- 1972–1973: 200 000 av hutu-folket flyktet fra Burundi til Zaire, Rwanda, Tanzania.
- 1972–1980: Idi Amin tvang 500 000 asiater til å forlate Uganda.
- 1975–1981: Krigen mellom Etiopia og Eritrea har forårsaket at 400 000 har søkt om asyl i Sudan.
- 1975–1982: Krigføring i Vest-Sahara har fått mellom 150 000 og 200 000 til å flykte til Algerie.
- 1977–1980: Djiboutis frigjøring resulterte i at 42 000 flyktet fra Etiopia og inn i landet.
- 1977–1980: Drøyt 25 000 flyktet fra Zimbabwe til først og fremst Zambia.
- 1978–1982: Mellom 700 000 og 1 500 000 flyktet fra Ogaden-provinsen i Etiopia til Somalia.
- 1979–1982: 70 000 namibiere flyktet til Angola.

Hovedårsaken til disse flyktningestrømmene er frigjøringskamper fra kolonimakten, etniske og kulturelle motsetninger mellom stammer og folkegrupper, og politiske stridigheter.

Flyktninger i Tanzania

Tanzania er et av verdens absolutt fattigste land. Samtidig er landet karakterisert som et av de som mest aktivt har tatt del i Afrikas hjelp til flyktninger. President Nyerere er nok den afrikanske lederen som klarest har markert seg i flyktningedebatten:

«De afrikanske flyktningene er primært et afrikansk problem og dermed vårt ansvar (. . .) Flyktningene er ikke ting eller kveg, men individer som har rett til å leve i Afrika (. . .) og medvirke til utvikling av vårt samfunn».⁴

Helt siden Tanzania ble frigjort i 1961 har landet i perioder hatt tilstrømning av flyktninger. Revolusjonen i Rwanda i 1962 medførte store flyktningestrømmer til Tanzania. Senere har sør-afrikanere,

ugandere og flyktninger fra Burundi, Mosambik, Zaire og Zimbabwe fått oppholdstillatelse i landet.

Tanzania har ikke hatt mulighet til å drive hjelpearbeid blant flyktningene alene. Gjennom UNHCR og «Det Lutherske Verdensforbund» (LWF) har landet mottatt støtte og hjelp. LWF har hatt, og har, egne folk som er operasjonelle i Tanzania. En rekke bosettinger primært for flyktninger er etablert. I de senere årene har enkelte av bosettingene blitt oppløst. Årsaken er at flyktningene enten har vendt tilbake til sine hjemland, eller fått tanzaniansk statsborgerskap.

I dag er det store flertall av Tanzanias 170 000 flyktninger fra Burundi. Hovedtyngden av disse er plassert i de tre store bosettingene Ulyankulu, Mishamo og Katumba (se figur 2). Tilsammen er det 140 000 flyktninger fra Burundi i Tanzania, alle tilhørende hutu-folket.

Burundi

Med et flateinnhold på 27 834 km² (Hedmark fylke er til sammenligning 27 344 km²) og en befolkning på ca. 4,1 millioner, er Burundi et av Afrikas minste land. Majoriteten av befolkningen er jordbrukere, og tre forskjellige folkegrupper lever i landet. *Hutu-folket* utgjør ca. 85% av befolkningen. *Tutsiene* utgjør 14%, og den resterende prosenten består av folkegruppen *twa*.

For å forstå situasjonen som førte til det etniske og politiske opprøret i Burundi i 1972 må en gå tilbake til det tradisjonelle samfunnet som eksisterte i Burundi før koloniseringen, og deretter se på hvilke effekter kolonitiden hadde på dette. Her skal det gjøres kort.

Den førkoloniale perioden

Hutuene kom til Burundi på 500 tallet etter Kristi fødsel. De trengte gradvis Sentral-Afrikas urbefolkning *twa* vekk, og opprettet små kongedømmer rundt i området.

Ca. 900 år senere invaderte *tutsiene* landet. De så på seg selv som «Guds utvalgte Herre folk», og overtok raskt makten i området på tross av tallmessig underlegenhet. De ulike hutu-kongene ble erstattet av *tutsier* som baserte sin dominans på våpenmakt. Et nærmest føydalt samfunn ble grunnlagt hvor hutuene utgjorde arbeiderklassen. Hutuene dyrket jorda for og passet kveget til *tutsiene*, og mottok melk og militær beskyttelse til gjengjeld.

Etter hvert utkrystalliserte det seg en ledende klan eller kongemakt i Burundi. I Burundi var makten desentralisert. Kongen utpekte provinsguvernører, men disse kunne selv utpeke sine funksjonærer som ofte kunne være hutuer. I naboområdet Rwanda som dengang hørte nær sammen med Burundi, var kongemakten langt sterkere sentralisert. Bare kongen kunne utpeke guvernører og funksjonærer.

I Burundi kunne altså ledelsen bestå både av tutsier og hutuer. I Rwanda derimot var det kun tutsiene som rådde.

Burundi som koloni

Burundi, som ble en del av Tysk-Østafrika, opererte relativt selvstendig også som koloni. Kolonimakten støttet provinsguvernørene i landet. Disse hevdet sin rett overfor kongen som nå ytterligere fikk redusert sin makt. Det desentraliserte maktsystemet i landet reduserte nå kongens muligheter for kontroll.

I 1916 overtok Belgia makten i både Rwanda og Burundi. Som belgisk styrt område ble de to landene i høy grad neglisjert. Belgia bygde videre på det etablerte system. Til nå hadde tutsiene hatt forrett til skolegang og utdanning, og det indirekte styret som Belgia førte, bidro til å opprettholde og forsterke tutsienes rettigheter på hutuenes bekostning. Resultatet var at kolonialismen i Burundi konserverte det bestående samfunnet. En ellers helt uvanlig utvikling i Afrika.

Fram mot opprøret

I 1961 ble det holdt parlamentsvalg i Burundi. Foran valget oppstod det en sterk rivalisering og verbal kamp mellom partiene. «Parti Democrate Chretien» (PDC) og «Parti de l'Unite et du Progres National» (UPRONA) var begge dominert av tutsier. UPRONA, som ble ledet av kongens eldste sønn Rwagasore, hadde maktet å skape et parti som også hutuene var villig til å stemme på. UPRONA vant da også en klar seier ved valget. Kort etter valget ble Rwagasore myrdet. Dette resulterte i at enigheten mellom tutsiene og hutuene opphørte. De politiske skillelinjene i landet ble nå i sterkere grad synonyme med etniske forskjeller.

I 1962 ble Burundi selvstendig. Dette innebar en sterk økonomisk nedgang for landet. Hovedstaden Bujumbura hadde tidligere vært økonomisk sentrum både for Rwanda og Burundi. Nå skulle den betjene et område som var langt mindre. Forvaltningen var overdi-

mensjonert og økonomiske problemer oppstod. Landets økonomiske problemer gikk primært utover hutuene. Det var sterk misnøye med ledelsen av landet, og hutuene beskylte makthaverne for å neglisjere dem.

I løpet av en fire-års periode skiftet nå Burundi regjering seks ganger.

Ved parlamentsvalget i 1965 vant hutuene 23 av 33 plasser. Valget viste klart hvem som hadde folkets støtte, men hutuenes krav om å få statsministeren ble neglisjert. Noen økt innflytelse kunne ikke hutuene regne med under de rådende maktforhold.

18. okt. 1965 kom det første væpnete hutu-opprøret. Det ble gjort forsøk på å avsette regjeringen og ta kongen til fange. Kongen hadde de senere årene fått større makt i landet. Han støttet tutsiene, og det var viktig for hutuene å få ham vekk. Etter dette opprøret overtok militæret, under ledelse av Micombero, makten. Forholdene ble ikke bedre for hutuene under Micomberos ledelse.

To hovedretninger av politiske motsetninger utviklet seg nå i årene fram mot 1972. 1) En intra-tutsi konflikt som gikk på ideologiske forskjeller og rivalisering om makten, og 2) en etnisk konflikt mellom hutuer og tutsier.⁵ Hutuene kunne bevisst spille på motsetningene mellom tutsiene og i det stille planlegge maktovertagelsen i Burundi.

I jan. og feb. 1972 ble flere tutsier dømt til døden, da det ble påstått at et internt tutsi-opprør var i emning.⁶ Dette skapte stor forvirring i landet. Nå var det plutselig stridighetene tutsiene imellom som var problemet. Nå kunne naboer og tidligere venner være fiender p.g.a. tilslutning til den ene eller andre tutsi-gruppen. I denne forvirrende og opphetede situasjonen gikk hutuene til opprør 29. april 1972.

Opprøret

Bevæpnet med automatgeværer, machetter og spyd gikk hutuene til angrep. 10 000 tok del i krigshandlingene på opprørernes side.⁷ Men kuppforsøket var mangelfullt planlagt. Hutuene plyndret forretninger, og gikk løs på sivile tutsier istedenfor å gå til direkte angrep på regjeringshovedkvarteret og de militære anlegg. Garnisonen i Bujumbura fikk tid til å organisere effektiv motstand, og slo raskt tilbake opprørerne.

På landsbygda fortsatte kamphandlingene noen uker før all motstand var nedkjempet. Tutsiene ville nå en gang for alle stanse forsø-

kene på maktovertakelse, og gikk til systematisk avlivning av motstandere. Barn ble hogd ned, kvinner mishandlet og drept, og folk brent inne i sine hytter.⁸ 1/3 av alle universitetsstudenter ble drept.⁹ Tallet på hvor mange som ble henrettet oppgis vanligvis til mellom 80 000 og 150 000.¹⁰ Enkelte opererer med tall opp mot 500 000.¹¹

Tusener av hutuer strømmet nå ut av Burundi til nabolandene Rwanda, Zaire og Tanzania.

For mottakerlandene var det om å gjøre å finne løsninger på det akutte flyktningeproblemet som plutselig hadde oppstått. Hvordan skulle de bo, hva skulle de leve av osv.

Løsningsalternativer på det afrikanske flyktningeproblem

Erfaringer UNHCR, LWF og andre organisasjoner har skaffet seg gjennom mange års arbeid blant flyktninger, har ført til at det i dag vanligvis opereres med tre ulike alternativer for en permanent løsning på et flyktningeproblem. Det er 1) *frivillig tilbakevending*, 2) *etablering i tredje land* og 3) *plassering i bosettinger*.

Frivillig tilbakevending er nok den ideelle løsningen. Flyktningene får komme tilbake til sitt hjemland hvor de sosialt er tilknyttet, og tradisjoner og kultur er kjent. Språkbarrieren og ukjente omgangsformer eksisterer ikke.

Totalt sett er det få som har kunnet returnere til sitt hjemland. Det er særlig to faktorer som kompliserer tilbakevendingen. For det første kan den politiske eller etniske urolige tilstanden som la grunnlaget for flyktningestrømmen være av permanent karakter og umuliggjøre snarlig tilbakeflytting. Dette er nettopp Burundi-flyktningene et eksempel på. For det andre kan eksistensen av språklig og etnisk slektskap mellom flyktningene og mottakerlandets befolkning gjøre tilbakeflytting uinteressant. For den afrikanske befolkningen, primært den rurale, kan nasjonale grenser oppleves som fiktive og ikke-eksisterende. Om man bor på den ene eller andre siden av grensen er uvesentlig. Flyktninger fra Mosamik f.eks., som oppholdt seg i Tanzania fram til 1975 valgte å bli også etter at deres hjemland var frigjort. For dem ville tilbakeflytting bety å «rykke treet opp med roten» nok en gang.

Etablering i tredje land har i liten grad blitt brukt i Afrika. Dette skyldes nok at majoriteten av de afrikanske flyktningene er rurale. Med bakgrunn fra den afrikanske landsbygda vil overføring til et tredje land være usannsynlig. By-flyktninger («Urban refugees»)

kan nok ha et slikt behov. Videre utdanning eller tilsvarende virksomhet, som jo vanligvis skjer i byene, kan være en mulighet hvis etablering i tredje land realiseres.

Plassering av flyktninger i bosettinger er den løsningen som hyppigst har vært brukt i Afrika. Her skilles det vanligvis mellom *spontan bosetting* og *organisert bosetting*. En *spontan bosetting* er en boplass hvor en gruppe flyktninger, i forståelse og samarbeid med de lokale landsbyene, velger å slå seg ned. Dette kan skje i en allerede eksisterende landsby eller det kan etableres en ny. I en slik bosetting får vanligvis flyktningene lite økonomisk og materiell bistand fra myndighetene og hjelpeorganisasjoner.

De *organiserte bosettingene* får, til forskjell fra de spontane, hjelp til etablering og drift. Dette gjør denne bosettingstypen til den hyppigst brukte. Blant annet har Zambia, Uganda og Tanzania flere slike bosettinger. En organisert bosetting er en type flyktningebosetting som vanligvis etableres i et ubebodd eller tynt befolket område. Målsettingen er å skape en ny selvforsynt rural enhet hvor flyktningene arbeider sammen for å overleve. Alt det bosettingen trenger av mat skal de i størst mulig grad produsere selv.

Oppbyggingen av en organisert bosetting deles vanligvis i tre faser. *Start-fasen* («emergency-phase») legger grunnlaget for bosettingens videre utvikling. Flyktningene blir registrert, de får ulltepper, mat, medisiner osv. Psykisk og fysisk vil flyktningene ofte være sterkt redusert. Det er derfor viktig at man i denne fasen hindrer at eventuelle sykdommer og smitte spres og ytterligere forverrer situasjonen. Flyktningene får nå også utdelt jordarealer hvor de skal bygge opp bosted og dyrke det de trenger.

I den neste fasen, *selvforsynings-fasen*, skal bosettingens totale struktur planlegges og gjennomføres. Administrative enheter, helsestasjoner, skoler, brønner, markeds plasser, veier osv. skal bygges.

I denne fasen blir også jordbruksproduksjonen forsert sterkt. Fortsatt må mye importeres, men stadig mer av det flyktningene trenger klarer bosettingen selv å produsere. Nå må også tidspunktet for overleveringen av bosettingen til de lokale myndighetene bestemmes. UNHCR, LWF og eventuelle andre hjelpeorganisasjoner, kan ikke fortsette sitt arbeid i en og samme bosetting i det uendelige. Overlevering («handing over») vil si at hjelpeorganisasjonene trekker seg ut av bosettingen og gir det videre ansvaret over til de lokale myndighetene. Selve overleveringen skjer ved slutten av den siste fasen – *integrasjons-fasen*.

Det ville være meget vanskelig for de lokale myndighetene å overta ansvaret for flyktningepopulasjonen, hvis ikke flyktningene langt på vei kunne klare seg selv. D.v.s. at de i tillegg til å klare seg selv, skal delta aktivt i distriktets sosiale og økonomiske miljø. Flyktningene skal kunne delta i salg og kjøp utenfor bosettingen, og lokalbefolkningen skal kunne bruke de ulike sosiale fasiliteter (helsesenter, skole etc.) som finnes hos flyktningene. Flyktningene skal altså integreres sosialt og økonomisk i distriktet. Ved å åpne bosettingen for den lokale befolkningen, og distriktet for flyktningene, skal det hele fungere som en enhet både for flyktningene og lokalbefolkningen.

Men hva legges i begrepet integrasjon? Jeg vil her kort komme inn på hvordan begrepet kan brukes, og hvordan jeg selv forstår begrepet. Dernest vil jeg se på i hvilken grad hutu-flyktningene i Katumba-bosettingen er sosialt og økonomisk integrert i det lokale miljø. For dem som ønsker en grundigere drøfting av integrasjonsbegrepet i forhold til tilstøtende begreper, henviser jeg til min hovedfagsoppgave.

Integrasjonsbegrepet

Integrasjon kommer av det latinske «Integer» som bl.a. betyr uskadd, uformisket eller hel. Det brukes ofte i forbindelse med «å danne et hele» eller «innlemme i en helhet», men delene skal ikke totalt gi avkall på sin selvstendighet. Enkelte hevder at delene fullstendig skal forbli seg selv.¹² Dette viser den tydelige distinksjonen det er mellom assimilasjon og integrasjon. Assimilering defineres vanligvis som «sammensmelting» eller «gjøre lik» Til tross for denne forskjellen er det ikke uvanlig å se begrepene assimilering og integrering brukt synonymt. Dette skaper lett forvirring og bør unngås.

Begrepet integrasjon splittes vanligvis opp i typer.¹³ De vanligste er: *Kulturell, politisk, sosial og økonomisk integrasjon.*

Med *kulturell integrasjon* menes 1) i hvilken grad samfunnsmedlemmer er like med hensyn til oppfatninger, holdninger og vurderinger. 2) I hvilken grad medlemmene viser sammenfall i oppførsel og handlinger, og 3) i hvilken utstrekning de slutter seg til og støtter de samme normene.

Med *politisk integrasjon* menes i hvor stor grad medlemmene er forenet gjennom felles identitet, solidaritet, lojalitet og politisk organisasjon.

Sosial integrasjon og solidaritet brukes ofte om hverandre. Ved å

artikulere sine ideer, tanker, følelser osv. overfor andre får menneskene dekket et sosialt behov. Blir ikke dette behovet dekket, kan mennesket syke hen, bli sinnsforvirret og gå til grunne. Sosialitet er således et vesenttrekk ved mennesket. At menneskene er sosialt integrert i et miljø, er derfor viktig.

E. Durkheim er pioneren i studiet om sosial integrasjon. Han så på menneskene som like, men samtidig sterkt forskjellige. Når menneskene har samme verdier, trosoppfatninger osv., styrkes samholdet eller integrasjonen mellom dem. Dette gjør et konstruktivt samarbeid mulig. Men samtidig med likhet er menneskene forskjellige fra hverandre og avhengig av hverandre. Dette resulterer også i et samarbeid. Menneskene utgjør delene av en enhet og må samarbeide for at enheten skal fungere.

Andre har definert sosial integrasjon som felles strev og solidaritet mellom en gruppes eller et samfunns medlemmer.

Grad av sosial interaksjon og bevegelse mellom samfunnsmedlemmer er en hyppig brukt definisjon.¹⁴ D.v.s. en sosial omgang mellom mennesker, primært utenom arbeidslivet.

Økonomisk integrasjon brukes vanligvis om økonomisk samarbeid mellom bedrifter, eller sammenslåing av økonomiske enheter til en større enhet.

Begrepet kan også brukes om samfunnsmedlemmers deltakelse i det økonomiske liv. D.v.s. i hvilken grad mennesker deltar i et system av arbeidsdeling og komplimentært utbytte. Et økonomisk system hvor arbeidsdeling eksisterer, krever samhandling for at det skal fungere. Arbeidsdelingen, eller differensieringen, legger grunnlaget for den økonomiske integrasjonen. Hvert individs innsats bidrar til samhandling og økonomisk kontakt. Dermed skapes økonomisk integrasjon.

Min forståelse av sosial og økonomisk integrasjon

Interaksjon eller samhandling mellom mennesker er ikke uten videre automatisk. Det må finnes en eller flere årsaker for at man gjensidig viser interesse for hverandre. F.eks. økonomisk fortjeneste eller sosialt vennskap. Når en flyktningepopulasjon blir plassert i et eget bosettingsområde i relativt minimal avstand til lokal-befolkningen, må det legges tilrette for at sosiale og økonomiske forhold mellom disse to gruppene etableres, forhold som vil være med på å bestemme grad av integrasjon.

Med sosial integrasjon forstår jeg: 1) Geografisk mobilitet, 2) so-

sial bevegelsesfrihet og 3) deltakelse og bruk av skoletilbud, helsetjeneste og daghjem for barn.

Geografisk mobilitet er meget viktig i integrasjonsprosessen. Blir flyktingene hindret fra å bevege seg fritt utenfor bosettingen, vil dette sterkt redusere mulighetene for sosial og økonomisk integrasjon med lokalbefolkningen.

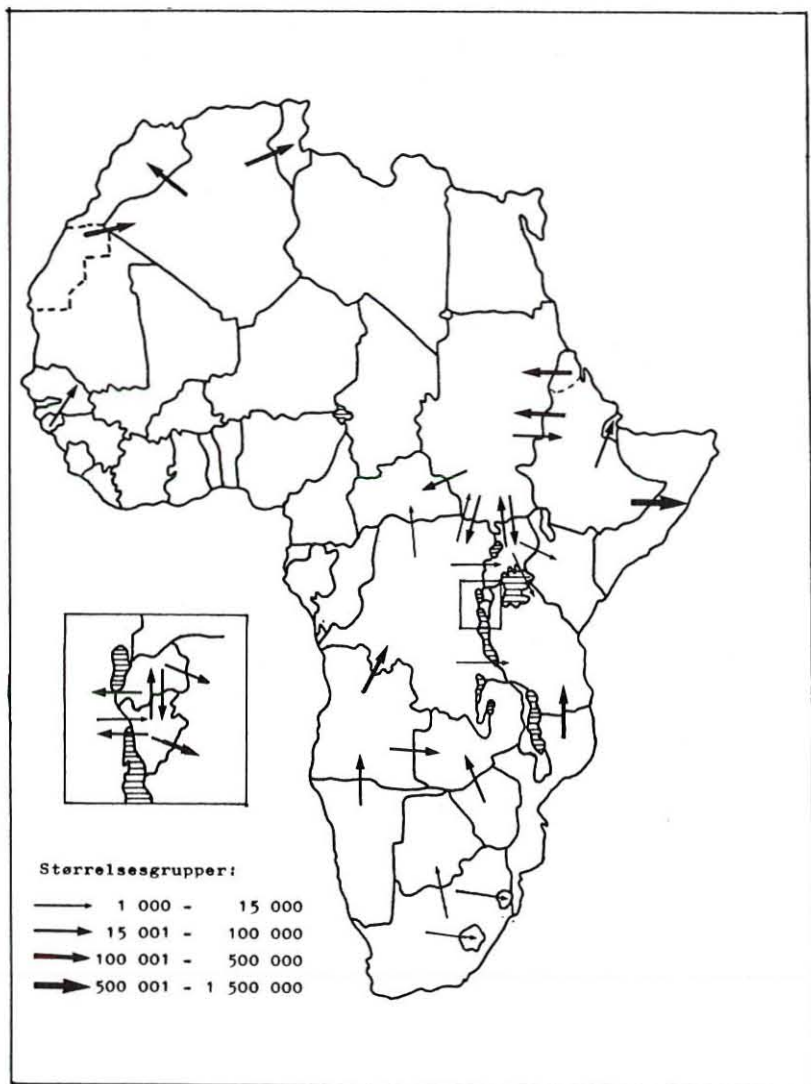
Med *sosial bevegelsesfrihet* forstår jeg flyktingenes muligheter til kommunikasjon, sosial omgang (sosial interaksjon) og inngåelse av ekteskap med representanter fra lokalbefolkningen.

Fravær av kontakt og kommunikasjon skaper ofte forutinntatte holdninger og meninger og er med på å bygge opp myter som senere kan være vanskelig å rive ned. Kontakt og kommunikasjon mellom flyktinger og lokalbefolkningen bør derfor etableres så hurtig som mulig.

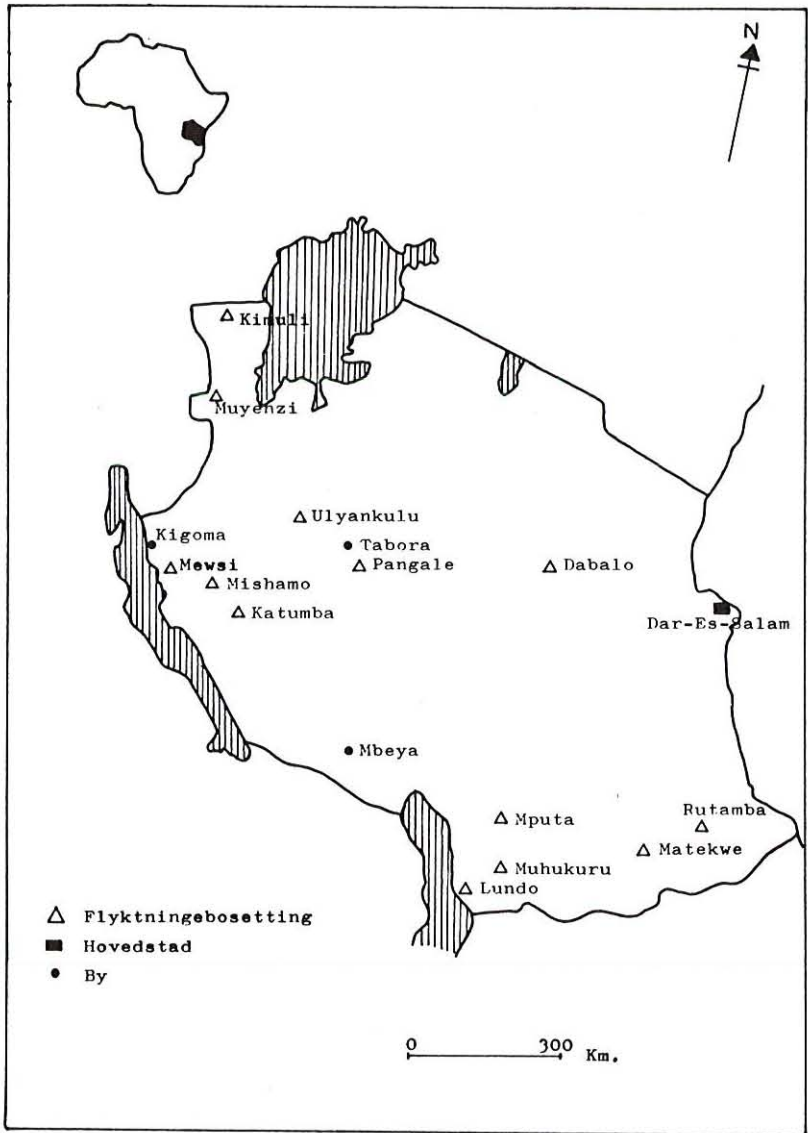
Sosial omgang mellom flyktingene og lokalbefolkningen vil sannsynligvis være med på å bryte ned eventuelle kulturelle og tradisjonsbundne motsetninger. Flyktingene må ha mulighet til å praktisere sine egne tradisjoner. På denne måten kan flyktingene være et berikende tilskudd til den stedlige kultur. Kan begge gruppene (flyktingene og lokalbefolkningen) enes om kulturelt likeverd, vil dette kunne skape grobunn for personlighetsforhold som øker kontakten og den sosiale integrasjon.

De ulike sosiale tilbudene som eksisterer må i størst mulig grad være åpne for flyktingene. Skoler, helseinstitusjoner og daghjem for barn må stå til disposisjon for alle som trenger det. Dette er selvsagt avhengig av at flyktingene blir sett på som en tilnærmet permanent befolkningsgruppe i området.

Økonomisk integrasjon impliserer at flyktingene har økonomiske muligheter. D.v.s. at de kan produsere for et marked som er åpent for lokalbefolkningen og flyktingene. Flyktingene må ha mulighet til å ta seg lønnet arbeid på lik linje med lokalbefolkningen og få en tilsvarende inntekt.

Figur 1. Hovedstrømmene av flyktninger i Afrika etter 1957.

Figur 2. Nåværende og tidligere flyktningebosettinger i Tanzania.

NOTER

1. Jannes, E. 1972. De flydde från massmorden i Burundi. *Vi*, nr. 4.
2. Melander, G. & Nobel, P. 1979. *International Legal Instruments on Refugees in Africa*. Scandinavian Institute of African Studies, Uppsala.
3. Erikson, L. G., Melander, G. & Nobel, P. (ed) 1981. *An Analysing Account of the African Refugee problem*. Scandinavian Institute of African Studies, Uppsala.
4. Nyerere, J. 1979. *President Nyerere's speech at the conference on the situation of refugees in Africa*. Pan African Conference on the Refugees, Arusha, Tanzania.
5. Lemarchand, R. 1974. *Selective Genocide in Burundi*. Part one. Minority Rights Group, London.
6. Ahlander, D. S. 1975. *Rwanda och Burundi*. Pall Mall Press, London.
7. Lemarchand, R. 1974. op. cit.
8. Kirkham, N. 1972. *Blodbad i Burundi. Tusentals på flykt*. Dagens Nyheter, 29. mai.
9. Martin, D. 1974. *Selective Genocide in Burundi*, Part two Minority Rights Group, London.
10. Ahlander, D. S. 1975. op.cit.
11. Springfeldt, G. 1977. *Burundi - vilka slåss om makten?* Gøteborg universitet, Gøteborg.
12. Eitinger, L. 1981. *Fremmed i Norge*. Cappelen.
13. Landecker, W. S. 1951. *Types of integration and their measurment*. American Journal of Sociology.
14. Dahlstrøm, E. 1971. *Klasser och samhellen: Teorier om social skiktning och social integration*. Prisma, Stockholm.